

OSTOROS KÖZSÉG SZOCIOGRÁFIÁJA*

A KÖZSÉG NEVE ÉS FEKVÉSE. Ostoros község Borsod vár-
megyében van. A megyeszékhelytől, Miskolctól 54 km,
a járásszékhelytől, Mezőkövesdtől 13-5 km, Heves vár-
megye székhelyétől, Egertől 7 km távolságra fekszik.

A község területének megoszlása művelési ágak szerint:

A község területének megoszlása művelési ágak szerint :

Szántóföld	2134	kat.	hold
Legelő	863	„	„
Szőlő	405	„	„
Rét	228	„	„
Terméketlen	175	„	„
Erdő	172	„	„
Egyéb.....	III	„	„
Összesen		4088 kat. hold	

Északi része hegyes, dombos (legelő, erdő, szőlő), déli része sík, kötött talajú, művelésre alkalmas terület.

A község lakóinak száma 1932-ben 1962.² Ebből 1953 r. kath., 3 ág. ev., 6 izr. Színmagyar község. A belterületen él 1943 lélek 483 házban, 599 lakrészben. A külterületen él 19 lélek 4 házban, 11 lakrészben. Ostoroson 487 ház van, ebből 103 kőbe vájt barlanglakás.

I. BIRTOKMEGOSZLÁS, gazdálkodás módja. Egyéb foglalkozások és keresetforrások.

A földbirtok megoszlása:
(falubeli gazdabirtokosok között)

½—5 holdas birtok	302
5—10 „ „	50
10—15 „ „	16
15—20 „ „	10
20—30 „ „	10
30—40 „ „	2
összesen	390

Nagybirtok, 1000 kát. holdon felül: az egri érseki szeminárium birtoka. Ebből:

¹A ma már örvendetesen megindult falutalulmányok elősegítésére, példaképpen közöljük a fenti tanulmányt, melyet a szerző a helyszínen folytatott hivatalos működése alatt készített el. *A szerk.*

² A közleményben felhasznált statisztikai adatokat részben az M. kir. Központi Statisztikai Hivatal, részben a község előjárósága bocsátotta rendelkezésre.

Szántóföld	568	kat.	hold
Legelő	424	„	„
Erdő	172	„	„
Rét	103	„	„
Egyén.....	17	„	„
Szőlő	12	„	„
Összesen		1296	kat. hold.

Idegenek az említett nagybirtokon kívül 425 kat hold területet bírnak a falu határában.

Egyéb birtokosok: A volt úrbéres telkesgazdák legelőtársulata: 357 kat hold és a volt úrbéres zsellérek legelőtársulata: 42 kat hold legelőterülettel. Ostoros községnek 142 kat hold túlnyomórészt terméketlen területből álló birtoka van.

A földterület megoszlása:

Nagybirtok	32	%
Középbirtok	—	„
Kisbirtok	20	„
Törpebirtok	48	„
összesen	100%	

Ostoros községben 179 földnélküli mezőgazdasági munkavállaló van, ehhez hozzáadhatjuk a ½—5 kat hold birtokkal rendelkezőket és a 6—10 kat holdas birtokkategóriából is körülbelül húszat, akiknek földje, akár minőségénél, akár családtagjaik magas számánál fogva megélhetést nem nyújt, levonjuk az uradalomban alkalmazott mezőgazdasági cselédek számát: 36. Tehát körülbelül 460 embernek és családtagjainak egész évi megélhetése függ attól, hogy sikerült-e sommásszerződést vagy állandó napszámosmunkát kapniok.

Tagosítás nincs. A gazdálkodást megnehezíti, hogy a legtöbb birtok 5—6 különböző helyen van. Helyenként nyomásos művelési

Juh	692	—	692
Szarvasmarha	70	247	316
Sertés	126	92	218
Ló	6	160	166
Ökör	28	—	28
Kecske	—	20	20
Tenyészállat	224		

rendszerrel és zöld ugarolást is alkalmaznak.¹ A faluban 6 cséplőgép és 12 vetőgép van használatban. Főtermékek: gabonafélék, szőlő, kapásnövények, gyümölcsök.

Állatállomány (1933 dec. 31.)

Uradalom	Gazdák	összesen
tulajdona	tulajdona	

Tehát a község lakóiból minden 21 emberre jut 1 sertés, 12 emberre 1 ló és 8 emberre 1 szarvasmarha.

A mezőgazdasági munkán kívül egyetlen számbavehető keresetforrás a fuvarozás. Háziipar nincsen. Termény értékesítés Egerben 7 (km) és Mezőkövesdal (13*5 km).

II. ÉLETMÓD. Fehérje és zsírszegény táplálkozásuk sem mennyiségi, sem minőségi szempontból nem kielégítő. A lakosság zömé-

¹A nyomásos gazdálkodás olyan termelési rendszer, amelynél dűlök szerint előre meghatározott vetésforgó szerint művelik a földet.

nek nagy szegénysége miatt nem áll rendelkezésére elegendő alapanyag, továbbá helytelen főzéstechnikájuk erősen csökkenti a minőségi élelmezést.

Főtáplálékuk a kenyér. Ebből nagy mennyiséget fogyasztanak. Évente egy felnőttre 3 q búza számítható. Miután a napszám és általában a mezőgazdasági munka bére igen alacsony (sommásmunkások havi i q 10 kg, i q 40 kg búzát keresnek és 5—6 hónapig vannak alkalmazásban, a napszamosok pedig 0.70—1.50 P-t kapnak naponta), a keresett búza nem fedezi egész évi szükségletüket ott, ahol népes a család.

Ínséges esztendőekben megrendítő a nép nyomora. 1932—33 telén akárhány szegény napszamoscsalád a tél vége felé, — amikor minden készletük elfogyott és munkát még nem kaphattak — napi 10—12 cső főtt kukoricából és nyersen megreszelt sárgarépból élt.

A tejet, tejtermékeket és a tojást nem fogyasztják, hanem a közeli városba, Egerbe hordják vagy eladják a Központi Tejszövetkezet helybeli fiókjának.

Örvendetes azonban, hogy a zöldsézelékeket és a gyümölcsfélét szívesen fogyasztják. Így táplálékuk legalább nem vitamiszegény. Ennek a — falusi lakosság életében — annyira ritka jelenségnek a magyarázata az, hogy a falu határában létesített bolgár kertgazdaság kertészeitől elsajátították a zöldsézelékek és gyümölcsfélék helyes termelését és megtanulták megbecsülni értéküket.

Sajátságos, hogy a faluszociológusok csaknem egyöntetű megállapítása, amely szerint: „A földművesnép táplálkozása változik a szerint, hogy milyen mezőgazdasági munkát végeznek“ — itt csupán kismértékben érvényesül. Azok, akik sommásmunkára szegődtek (1933-ban a falu keresőnépességének legfeljebb egyharmada), feltétlenül jobban táplálkoznak, mint az otthonmaradt gazdák és napszamosok. Utóbbiak téli és nyári táplálkozása igen kis eltérést mutat, amint azt az alábbi, napszamosok és gazdák által bevallott étrendforma mutatja:

Nyáron:

Reggel: kenyér és paprika (esetleg szalonna).
 Délelőtt: kenyér és paradicsom.
 Délben: kenyér és gyümölcs (esetleg szalonna).
 Este: leves és főtt tészta (burgonyával, vagy túróval, vagy lekvárral vagy mákkal)
 vagy, leves és főzelék.
 Hús legfeljebb egyszer hetenként, aratási időben minden nap.
 Főtt tészta kétszer-háromszor hetenként.

Télen:

Reggel: kenyér és hagyma vagy rántottleves vagy olajoskenyér.
 Délben: leves és főzelék (bab, burgonya, lencse, káposzta, paradicsom, kelkáposzta)
 vagy: leves és főtt tészta (leggyakrabban burgonyával vagy mákkal).
 Este: kenyér és déli maradék,
 vagy olajoskenyér,
 vagy kenyér és hagyma.
 Hús legfeljebb egyszer, főtt tészta kétszer-háromszor hetenként.

Ez az általános étkezési séma, amely legfeljebb a módosabb gazdánál bővül a nagy munkaidőben és télen hússal.

Igen nagy szegénység jele, hogy aránylag kevés földműves tud sertést tartani. De ennek a számnak nincs nagy jelentősége, mert a hizott sertést a legtöbbször eladják és árából ruha- stb. szükségletüket fedezik. Olcsósága miatt leggyakrabban birkahúst vásárolnak, azonban olyan keveset, hogy egy-egy családtagra sokszor még 5 dekagramm sem jut, így a birkahúsnak inkább levesizesítő szerepe van. Népszerű az ú. n. lebbencsleves. Kedvelt ételük még a krumpli- és kukoricaganca“. A főzelékeket „vastag rántással“, a tésztákat — ha van elegendő zsír — túlzsírozottan készítik. Igen nagy szegénység jele, ha már főzni sem tudnak. Ez azonban ritkán fordul elő. A hiányzó disznózsírt napraforgó olajjal pótolják.

A cukorfogyasztás igen alacsony. Cukor helyett saccharint használnak, amelyet a nagyon elszaporodott saccharincsempészekről olcsón vásárolnak. A kávé és tea élvezete csak az asszonyok és gyermekek körében terjedt el helyel-közzel.

Az étkezés terén tapasztalt zsugoriságig menő takarékoság mellett szembetűnő az egyes alkalmakkor kifejtett fényűzés. A lakodalmat a legszegényebb ember is költséges mulatozással ünnepli meg.

Bortermelő vidék lévén (itt terem a híres egri bikavér egy része), a borivás általános népszokás. A pálinkafogyasztás csekély. Nemcsak a férfiak, hanem az asszonyok és a gyermekek is isznak bort. Sokszor a téli, hagyma és kenyérből álló száraz reggelit borral teszik élvezetesebbé.

Az antialkoholista propaganda közöttük meglehetősen eredménytelen, mert a bornak nemcsak erősítő és kedvderítő, hanem egyenesen gyógyító hatást tulajdonít a néphit. A nyilvános részegség — az ünnepélyes alkalmak kivételével — nem gyakori, de nem is ütköznek meg rajta. Általában csak a legszükségesebb mennyiségű bort tartják meg maguknak, a többit eladják. Gyakran előfordul, hogy a tél vége felé elfogy a borkészlet s ilyenkor a már eladott bort — természetesen jóval drágábban — a vendéglőstől visszavásárolják. „Mert — mondják — jó ha egy summában kapjuk meg a pénzt a borért és nem érezzük meg nagyon, ha pár litert apránként veszünk.“

Lakás. A községnek kőbányája van, így a lakóházak kőből épülnek. Az alapincézés ismeretlen, a nedves lakás igen gyakori.

A lakások 90%-a földes. Zsupos ház a legnagyobb ritkaság. A legtöbb ház cseréppel, néha palával fedett, ami a gazdagság látszatát kelti, oka pedig valójában az 1926. évi földrengés után történt újjáépítkezés, amelyet nagyrészen a Faksz által nyújtott kölcsönök tettek lehetővé.

Nagyon elterjedt olcsósága miatt a barlanglakás, amely kivétel nélkül nedves és egészségtelen. Lakói között gyakori, gyermekeknél a rachitis, felnőtteknél a tbc.

A lakások legnagyobb része szoba-konyha. A berendezés a legnélkülözhetetlenebb tárgyakból áll: ágyak, padok, amelyek fekvőhelyül szolgálnak, asztal, székek, fiókoszekrény. Az egyetlen dísz néhány bibliai tárgyú kép a falon. Így lakásuk meglehetősen sivár, rideg, csak menedékhely a hideg, eső és sötétség ellen.

A lakás csinosítására nem is nagyon törekszenek. Kézimunka, térítők majdnem teljesen hiányoznak. A módosabbak előszeretettel

gyűjtenek vásári emléktárgyakat, színes poharakat. A valaha híres falusi ágynemű a legtöbb helyen legenda már. Eladogatták az Ínséges esztendőkből. A fűtés még a legszegényebbnél sem probléma, mert fűtésre alkalmas gallyat, hulladékfát munka ellenében a 10 km távolságban fekvő uradalmi erdőkből hozhat.

Ruházkodás. A nők jellegzetes népviselete az utóbbi években sok városias elemmel keverődött. Határozott fejlődés tapasztalható a célszerűség felé. Változtatás a női divatban mindig közmegegyezéssel jön létre. Pl. a világháború alatt az asszonyok elhatározták, hogy a megdrágult anyag miatt kevesebb szoknyát fognak hordani és ezt a határozatot keresztül is vitték. Az addigi 8—10 szoknya helyett már négy, legfeljebb öt szoknyát viselnek. Megszűnt a nők csizmaviselete és helyét a vásári—legtöbbször magassarkú—cipő foglalta el, amelynek vasárnapi elmaradhatatlan tartozéka a divatos selyemharisnya. Érdekes a hajviselet változása. Az utóbbi tíz évben a fülre fésült síma és csinos hajviseletről áttértek a magasan feltornyozott kontyra. Népviseletükhöz általában azért mégis ragaszkodnak és azt a városba szolgálónak került leány is megtartja, mert a „kivetközött“ leányt, asszonyt, kinevetik, kicsúfolják.

A hímzést, szövést, fonást nem ismerik. Szövő-fonó asszony csak az öregek között akad, az is ritkán.

A férfiak vasárnapi viselete: csizma, testhez álló posztónadrág, egyszerű, egyenes kabát és az ismert falusi kalap, minden jellegzetességet, egyéni ízlést nélkülöz. Hétköznapon viselt munkaruhájuk piszkos, agyonfoltozott, de sohasem rongyos. Fehérneműjüket gyakran otthon varrják, mivel az asszonyok legnagyobb része ért a varráshoz, mégis az utóbbi időben mind többen vásárolnak kész fehérneműt.

Lényeges eltérés az öltözködésben az egyes birtokkategóriák között nem található. Viseletük eléggé egyszerű, nem fényűző, mégis anyagi képességüket felülmúlja. Gyakori a gyári tömegáru, kötöttkabát, stb. Különös varázssal bír a nőkre a fekete plüsskabát, amelyet nagyon elegánsnak tartanak.

A gazdasági válság a falu lakossága életében minden téren éreztette hatását, csupán egyet hagyott úgyszólván érintetlenül: a nők vasárnapi öltözetét. Idegen előtt érthetetlen, hogy a ruhátlan és mezít-lábas gyermekek mellett, — akiknek egyrésze éppen a ruhahiány miatt az iskolát sem látogathatja — hogyan tudják a nők a ruhakérdést aránylag ilyen fényűzéssel megoldani. De ha jobban megismeri a falusi ember mentalitását, látja, hogy leánya, asszonya érdekében a legmesszebbmenő áldozatra is hajlandó. „Az én leányom nem alábbvaló“ (nem kevesebb) mondja az anya és inkább hónapokon keresztül zsirtalanul készíti el a mindennapi levest és főzeléket, hogy rendszeren öltöztethesse „eladó leányát“, aki különben nem mehetne férjhez.

Tisztaság. A szappan használata általános, bár beszerzése a szegényebb helyeken sok nehézségbe ütközik. A fogkefe és a zseb-kendő használata az utóbbi évek fokozott iskolaegészségügyi munkája következtében, — lassan ugyan — de terjedni kezd. Hétköznapon meg-elégszenek a kéz és az arc megmosásával, szombaton este vagy vasárnap reggel derékig mosdanak. Az iskolásgyermekek nyáron a

pataokban nagy élvezettel fürdenek, de a legalább hetenkénti tisztasági fürdőkre nem vehetők rá. — A csecsemőket rendszeresen fürösztik. Fehérneműt hetenként egyszer váltanak.

Takarítani általában nem szeretnek. Nyáron a dologidőben hónapokig nem takarítanak. Érdekes megfigyelés, hogy a szegények tisztábbak, nagyobb gondot viselnek lakásukra, mint a módosabbak.

A nagy ünnepek (karácsony, húsvét, búcsú) előtt azonban valószínűsítő takarítási láz vesz erőt az asszonynépségen. Akkor is főként a ház kifelé mutatóbb részeinek tisztogatásában merül ki. Pl. a házfal alsó részén szabályos csíkot húznak és a házat kb. 20—25 cm magasságban körültapasztják, ősi népszokás a szoba földjének sár és trágyából készült keverékkel való kitapasztása. Évenként kétszeri meszelés kötelező. Aki ezt elmulasztja, rendetlen, piszkos asszony hírébe kerül.

Miután petróleumlámpával világítanak, a petróleummal, — annak magas ára miatt — igen takarékoskodnak. Ezért télen sokan már szürkületkor aludni térnek. Télen takarékoskodniok kell a fűtőanyaggal, nem szívesen szellőztetnek alaposan. „Nem szellőzhetünk mert kimegy a meleg.“ Így a lakások levegője elhasznált, áporodott. A nyári szellőztetés is sok kívánni valót hagy hátra, mert félnek a nagy rajokban beözönlő legyektől. A légyinvázió ellen az ajtóra tett „függönnyel“ és légyfogókkal védekeznek — meglehetősen sikertelenül. Az egészségügyi felvilágosító munka következtében néhány helyen már alkalmaznak az ablakra szúnyoghálót is.

Az étkezések családiassága közös tál, közös pohár használatában jut kifejezésre s ennek egészségügyi veszélyei iránt meglehetősen érzéketlenek. Az újabb generáció azonban már jobb belátásra nevelhető ebben a kérdésben is. Állatokkal nem laknak együtt, legfeljebb csibét keltetnek a szobájukban.

Életszínvonal. A falu lakossága a vagyon nagysága szerint különböző kategóriákba osztható. Jóllehet a társadalmi megbecsülésben igen különböző mértékben részesül a napszámos, gazdasági cseléd és a tehetősebb gazda, — életmódjuk nagy vonásokban azonos. Táplálkozásuk, ruházatuk, sőt lakásviszonyaik is majdnem egyformák, a barlanglakások szomorú kivételeitől eltekintve. A tehetősebb gazda, annak ellenére, hogy két-három szobája van — ú. n. „tisztá szoba“ — éppen úgy egy helyiségben él összezsúfoltan, mint a napszámos vagy a gazdasági cseléd és az egyedülalvást éppen úgy felesleges fényűzésnek tekinti.

III. KÖZEGÉSZSÉGÜGY. A falu egészségügyi személyzete 1 körorvosból, 1 egészségügyi védőnőből és 1 szülésznőből áll.

Az általános egészségvédelmi munka a faluban 1930-ban szerveztetett meg és ellátja a terhes-, anya-, csecsemő-, kisgyermek-, iskolás-gyermek, tuberkulózis és trachoma gondozási ágakat.

A kútviszonyokra jellemző, hogy az Országos Közegészségügyi Intézet a megvizsgált 6 kút közül (ebből 3 közkút), mindössze két kút vizét találta ivásra alkalmasnak jelenlegi állapotában, azonban ezeknél is átalakítást javasolt. A kutaknak leggyakrabban téglával, és kővel, ritkábban betongyűrűvel vannak körülrakva, környékük nin-

csen feltöltve, nem tökéletesen fedettek, a becsurgás nem akadályozott, tehát egyaránt fertőződhetnek a föld alatt és a föld felett is. Leggyakoribb a kerek vízkiemelő szerkezet.

Az árny ékszék nagy problémája a falu közegészségügyének. Sok helyen teljesen hiányzik, — ide tartoznak a barlanglakások is — más-
hol pedig nem felel meg az egészségügyi követelményeknek: nem tartható tisztán, könnyen hozzáférhető a legyek részére, stb. A primitív árnyékszéknek — ½1 méteres gödör deszkaülökével, amelynek lécei között hézagok vannak és nem is fedhető, kukoricaszárból, esetleg, deszkából készült házikóval — nagy szerepe van a fekáliák útján terjedő járványos betegségek terjesztésében. Gyermekek ritkán használják az árnyékszéket, nyáron a kertben, télen a szoba földjén végzik el szükségletüket. A fekáliát lapátra teszik, a tűzbe dobják vagy kiszórják az udvarra, helyét pedig homokkal behintik.

Ehhez még hozzájárul az is, hogy jóllehet a legtöbb helyen nyit-
hatók az ablakok, a lakást csak a konyhán keresztül szellőztetik.

A barlanglakások lakóinak legnagyobb része az udvaron, trágya-
dombon vagy a domb tetején végzi el szükségletét, árnyékszék hiányá-
ban. Mérhetetlenek ez állapotnak egészségügyi és morális veszélyei.

Az általános egészségvédelmi munka sok programmpontja közé az árnyékszék problémát is felvette, s bár elgondolásai anyagi okokból nem vihetők egyelőre keresztül, javulás ezen a téren mégis várható a jövőben, mert propaganda előadásai felhívták a figyelmet a probléma fontosságára és annak megoldását már a gazdák is sürgetik.

A község lakosságának száma 1920-ban 1680, 1930-ban 1925, 1932-ben 1962 volt, a születések száma 1920-ban 75, 1930-ban 53, 1932-ben 65, a halálozásoké 1920-ban 47, 1930-ban 39, 1932-ben 45, a szaporodás tehát 1920-ban 28 (1000 lélekre 16 66), 1930-ban 14 (7-27 ezer lélekre), 1932-ben 20 (10*99 ezer lélekre).

A tuberkulózis halálozás száma 1920-ban 4, 1921-ben 6, 1930-ban 5, 1931-ben 6, 1932-ben 3 volt, tehát tbc. halálozás esett ezer lélekre 1920-ban 2.38, 1930-ban 2.60, 1932-ben 1.53. A község tbc. halálózása ismeretlen okból alacsonyabb a mezőkövesdi járás tbc. halálózásánál.

A csecsemőhalálozás okai között elsősorban a bélhuratot, másod-
sorban a veleszületett gyengeséget jelöli meg az orvos halottkém.

A csecsemőhalálozás évről-évre csökkenő irányzatot mutat, jól-
lehet még mindig magasán az országos és járási átlag fölött van. Ebben és a falu egészségügyi színvonalának emelésében az általános egészség-
védelmi munkának tagadhatatlanul része van.

„Az egészségvédelmi munka eredményének egyik fokmérője a népmozgalmi statisztika egyes komponenseinek kedvező alakulása“ — írja dr. Bielek Tibor, a járás tisztiorvosa 1932. évi jelentésében. Ostoroson az egészségvédelmi munka még nem tekinthet olyan nagy múltra vissza, hogy máról holnapra várható lenne a szembetűnő javulás. Ezért hangsúlyozni kell azt az igazságot, hogy a jelenlegi egészségügyi statisztikák nem tüntetik és nem is tüntethetik fel azt az eszmei tökéletet, amelyet az egészségvédelem munkásai a munka során tartalékoltak, s amely csak a jövőben fog számszerű eredményeket hozni.

Kuruzslás. Jóllehet az egészségügyi felvilágosító munka követ-
keztében egyre jobban növekszik azoknak a száma, akik betegsüggükkel

orvoshoz fordulnak, igen sok az alkalmi gyógyító, akik tapasztalataikra hivatkozva — tanácsaikkal mindig készen állnak. Kifejezetten kuruzsló tevékenységet senki sem folytat. Az utolsó kuruzsló, — másfalubeli — ú. n. tudós szent ember, öt évvel ezelőtt halt meg.

A csecsemőt „szemverés okozta“ hasmenéséből a következőképpen gyógyítják: Éjfélkor a temetőben az anya kilenc sírról füvet szed, ebből fürdővizet készít és másnap a három harangszókor megfürdeti. Szemfájás ellen anyatejet fej a beteg szembe. Pertussisban szenvedő gyermeknek a gondos anya felfőzött szamárvizeletet ad, etc. Egy hatásos régi recept a szt. Antal tűz (így hívják az erysipelast) gyógyítására: el kell vinni a beteget a tudós emberhez, aki ráolvas a beteg testrészre, azután rácsahol, (valószínűleg kovával tüzet csihol) azután kámforguglit (kámforgolyót) metél reá és a gyógyulás érdekében piros kendővel, majd zsákkal bekötözi. Bizonyos betegségek, és ide tartozik a legtöbb, fertőző természetébe nem tudnak belenyugodni, és sokszor csak büntető szankciók kilátásba helyezésével félemlíthetők meg és taníthatók elővigyázatra.

Az orvosi gyógykezelés igénybevételének nagy akadálya a pénztelenség és a mezőgazdasági munkásbiztosítás hiánya. Trachomások száma 1934-ben 24. Ezek rendszeres kezelésben részesülnek. Nemi betegekről az orvosnak nincs tudomása.

IV. CSALÁDI ÉLET. A házasságkötés szokásos ideje leányoknál 15—18 év, legényeknél 18—23 év. A húszéves leányt már vénlánynak, a 25—26 éves legényt öreg legénynek tekintik. Az egyes birtokkategóriákhoz tartozók csak egymás között házasodnak, s legnagyobb ritkaság, hogy szegény leányt gazdag legény vegyen feleségül és fordítva. Az utóbbi húsz évben nem is fordult elő. Ami nem jelenti azt, hogy nincs is vonzódás a különböző vagyonú fiatalok között. A házasság azonban mindig megtörik a szülők ellenállásán. Gyakori eset, hogy a szülők határozzák el előre a házasságot.

Esküvő után a fiatalok a férj szüleinek házába költöznek addig, amíg házat építenek maguknak. Háztartásuk legtöbbször független az öregektől: „Külön kenyér.“ A legtöbb családi háborúságnak mégis ez az együttélés az oka, mivel az öregek természetadta joguknak tekintik a legmesszebbmenő kritikát. A gyermekek vagyonszertét a szülők életükben nem adják ki, ez befolyásuknak alapja.

A vagyontalanok házasságában személyi hajlamok döntenek.

A családi élet nem annyira lelki-, mint munka- és vagyonszerzésen épül fel. Bár az utóbbi időben egyre gyakoribb itt is a lelki különbségek, a megnevelés miatt megszakított együttélés.

Az asszony keresete, munkája nélkülözhetetlen járuléka a család megélhetésének és ez az oka annak, — nem csupán háztartási és hitvesi erényei — hogy nagyon sokszor döntő szava van nemcsak családi ügyekben, hanem férjén keresztül községi határozatokban is.

Az asszonyverés igen ritka — a közvélemény helyteleníti — és miután az ostorosi menyecskék általában harciasak, sokszor férjveréssel végződik.

A gyermekekkel jól bánnak. Veréssel büntetik ugyan, de ritkán alaptalanul. Korán, 8—9 éves korában házkörtüli, 11—12 éves korában könnyebb mezei munkára fogják. Ha beteg, a költségek miatt nehezen viszik orvoshoz, de úgy nyilatkoznak, hogy ingyenes orvosi kezelés esetén gyógyíttatnák. Természetesen kivétel itt is az egyetlen.

A preventív tanácsadásra nagy számban viszik a csecsemőket (átlagos forgalom 20—21) és lehetőség szerint eléggé gondozzák őket. Általában azonban jellemző felfogásukra az a kijelentés, amelyet egy ostorosi asszony tett a védőnőnek, aki rábeszélte, hogy vigye beteg gyermekét az orvoshoz: „Ha a jó Isten elveszi, nem teszek ellene, legyen meg a kedves akaratja.“

Az iskolának nagy fontosságot tulajdonítanak: „A tudatlan ember nem boldogul.“ S gyakran előfordul, hogy télidőben az anya hátán viszi meztlábás gyermekét az iskolába. Ha csak egy pár cipője van a családnak, a gyermekek felváltva viselik.

Nemi erkölcs. Mint a legtöbb közösség: a kettős morál alapján állanak. A szabados életet folytató leányt, házasságtörő asszonyt megbélyegzik, az ugyanilyen férfit pedig ügyesnek, vonzónak tartják. A házasságon kívüli viszonyt csak a házasság feledtetni el a közvéleménnyel. A „magáról megfedkezett“ leány nehezen vagy egyáltalán nem talál férjet. — Sokkal enyhébben ítélik meg az egyedül élő asszonyt, aki özvegy, vagy akinek férje Amerikában van, vagy különváltan él. Nagyon megróják az este egyedül kószáló leányokat. Ezeknek nincsen „becsületei“.

Egyre jobban terjed közöttük az a nézet, hogy „csak az ostobának van sok gyermeke“ — s ezzel együtt az egysem-, egyke-, kettőkérendszer. Oka: módosaknál kistrészen kényelemszeretet, nagyrészen, hogy a földet nem akarják megosztani. Szegényeknél a nyomor. Ez az oka annak, hogy a 15—16 éves korban férjhezment leányok gyakran csak 24—26 éves korukban lesznek anyák.

A gyermekszámkorlátozásnak, illetve a fogamzás meggátlásának elterjedt módjai vannak. A terhes asszony gyakran sajátmaga manipulál addig, amíg a vérzése megindul, akkor kórházba megy. Azonkívül valószínűleg abortörökhöz fordulnak. Ezt azonban titokban tartják és semmit sem hajlandók elárulni.

A falu vezetőinek egyöntetű megállapítása szerint a fogamzást gátló szerek használata és az abortus a háború utáni időkben terjedt el.

Vallásosság. A vallásosság külső megnyilatkozása a templomlátogatás. A templomlátogatók többsége asszony, leány, gyermek, öregember. Legény, a leventék kivételével és javakorbéli férfi, számarányánál sokkal kisebb részben jelenik meg. Szokásosak az ú. n. keresztjárónapok és a búcsúkra való járás. Ezekben a férfiak is — különösen szárazság, elemi csapások idején — nagy számban vesznek részt. A papot általában szeretik és megbecsülik. A vallás náluk nem világnézeti probléma, hanem adottság, amelybe beleszülettek. Az élet értelméről és céljáról alkotott szemléletük ebben az elhangzott kijelentésben fejeződik ki legtalálóbban: „Születtem, élek, amíg a jó Isten el nem szólít.“ — A haláltól a fiatalok félnek, az öregek, akikben tehetetlenségük miatt egyre erősebbé válik az

élet terhének érzése, imádkoznak a korai halálért. Interjú egy öreg-asszonnal: „Rosszabbak-e az emberek most, mint régen? — Kevés az ennivaló, hiányzik a kenyér, hát rosszabbak. — És szomorúbbak. Nincs multság, kevés a lakodalom. — Milyen volt az élete? — Mindig nehéz. Hol a munka csigázott el, hol a gyerek. Sohasem voltam üresen. Hol terhes voltam, hol szültem, hol szoptattam. — Siratja-e a férjét, sajnálja-e, hogy meghalt? — Hát igen. Mindenkinek fáj a hitves halála. De... bár én is mennék utána. Az öregnek semmit sem ér az életyi...”

V. TÁRSADALMI SZOKÁSOK. A FALU BELSŐ ÉLETE. Hagymányos szokások: a halotti áldomás, keresztelezés az újszülött megajándékozása, fényűző lakodalmak tartása és évenként háromszor, farsangkor, szüretkor és búcsú előtt bál. Ez teljesen kielégíti örömgényüket. A lakodalmak igen költségesek: 2—300 P. Ebben benne van a menyasszonyi ruha ára is. Ezt az összeget a legszegényebb ember is előteremti, még kölcsön felvételével is. Kedves szokás farsang utolsó napján a „kérészek” falujárása. Tarka ruhába öltözött leányok, legények házról házra járnak és tréfás mondókával köszöntik a háznépet. Ezért ajándékot, lisztet, babot, burgonyát, esetleg pénzt kapnak. Még mindig dívik a karácsony előtti „betlehemezés” szép szokása. Ebben csak legények vesznek részt, akik magyaros versekben énekelik el a kis Jézus történetét.

Szabadidejüket, este, vasárnap, ünnepnap és télen, az asszonyok foltozgatással, varrással, a férfiak beszélgetéssel, kártyajátékkal töltik. A beszélgetések témája: aktuális események, a megélhetés nehézsége, falusi divat, pletykák; előszeretettel foglalkoznak a falubeli vezetőségiségek magánügyeivel. Férfiak a vetéskilátásokról, tapasztalataikról, adókról stb. beszélgetnek. Szívesen kártyáznak otthon. Divatos és népszerű szerencsejáték az „opre”, amelyet rézpénzzel játszanak.

Igen érdekes, hogy a legritkábban akad köztük olyan leány vagy asszony, aki a városba megy szolgálni, erre csak a végső szükség viszi rá őket.

Ennek az idegenkedésnek egyrészt a rendszeres házimunkában való járatlanság az oka, másrészt a városi háztartási alkalmazottak erkölcsi elhagyatottsága. Gyakran előfordul, hogy a városban szolgáló leány terhesen vagy kisbabával jön haza. Az apátián gyermek, akinek eltartásáról apja legtöbbször nem gondoskodik, nagy anyagi terhet

Három egyesületük van:

Polgári lövész e. Taglétszám.....	50
Levente e. Taglétszám	155
önkéntes tűzoltó e. Taglétszám	28

jelent a megélhetésért különben is nehezen küzdő családnak.

Elismeréssel kell megemlékeznünk a leventeegyesületnek a falu ifjúságát átformáló eredményes munkájáról. Nagyrésztben az egyesület agilis és rátermett vezetőinek köszönhető, hogy a virtuskodó játékok, amelyek gyakran késsel végződnek, lassankint veszíteni kezdenek jelentőségükből és helyüket hasznos és veszélytelen szórakozások foglalják el. A régi felfogást, amely szerint a verekedés: virtus és a győzelemmel végződő verekedés avatja a fiút legénnyé, mindjobban háttérbe szorítja ez az eredményes nevelő munka. A leventeegyesület

évenként kétszer-háromszor műkedvelő előadást rendez, melyre kivonul az egész falu. Legszívesebben rövid falusi jeleneteket játszanak, amelyeknek életizű alakjai sokszor kitűnő alakítások is.

Társadalmi helyzet Akinek 1 fertály földje van (12kat hold), az már „gazda“. A tekintélyes osztályhoz azok tartoznak, akiknek a földje a megélhetésre elég. Kevésbé tekintélyesek azok, akiknek van ugyan földjük, de azért napszámba kell járniok. Harmadik fokozat a mezőgazdasági cseléd, akinek létalapja biztos, irigység tárgyát képezi, bár függő viszonyánál fogva mégis csak „cseléd“. Rangsorban a bizonytalan megélhetésű napszámosok következnek, akiknek nincs földjük, csak házuk és napszámos- vagy summásmunkával foglalkoznak. A legkisebb súlyú osztály tagjai, akiknek még házuk sincsen és „bérben“ laknak. A falubeli iparos és kereskedő középhegyet foglal el a gazdák és az értelmi foglalkozásúak között.

A vagyonos és képzett emberen kívül tekintélye van még a köztisztviséget viselőnek is, különösen a bírónak. Pl. aki bírói tisztviséget viselt, annak családján hosszú ideig — mint nemesi előnév — rajtamarad a „volt bíró“ elnevezés.

Jellemző kis történet: trachomaviziten trachomásnak találta az orvos a bíró unokáját. Másnap az anyja felháborodva közölte a védőnővel, hogy nem érti, hogyan lehet trachomás, „hiszen a bíró unokája“.

A paraszti sorból kevesen emelkednek ki. A közeli város felszíppant néhány vállalkozó szellemű embert. Az utóbbi 20 évben 14 iparos, 6 szolga, 12 gyárimunkás, 2 tisztviselő, 1 gazdasági akadémiai tanár került ki a faluból. Jelenleg (1934-ben) 3 papnövendék tanul az egri szemináriumban. A közvélemény általában helyesli, ha gazdag ember taníttatja a fiát. Büszkék rá, ha közülük való kiemelkedik. Általában helyzetüket adottságnak tekintik és sokan meggyőződéssel mondják: „Ha én tanulhattam volna... ez és ez lehettem volna.“ Mégis a fölfelé törekvés vágya nem általános.

VI. KULTÚRA ÉS ESZTÉTIKA. Analfabéta csak az öregek között található. Tanszemélyzet: 1 kántortanító, 1 tanító, 2 tanítónő.

Olvasmányuk főként a kalendárium, néha véletlenül a kezükbe került regény. A népművelési könyvtárt a fiatalabb gazdák szívesen veszik igénybe. Újságot mindössze kilenc gazda járat: Magyarország, Felsőmagyarország, Szabadszó, Friss Újság, Pesti Hírlap, Igazság. A kiolvasott újságot kézzől kézre adják és különösen a gazdasági politika helyzetüket érintő rendelkezéseiről vitatkoznak szívesen, sokszor meglepő tájékozottsággal és gyakorlati érzéssel.

A világháborúban résztvettek műveltebbek és szélesebb látókörűek, éppen úgy, mint azok, akik Amerikában voltak. Fogékonyabbak az újítások és a szociális reformok iránt. Soraikból kerül ki a népművelési előadások hallgatóságának nagyobb része, akik nemcsak meghallgatják ezeket a gyakran tanulságos előadásokat, hanem azok eredményeit alkalmazzák a gyakorlati életben is. Ők azok, akik kultúrház építését sürgetik, a szabadidő hasznos eltöltése céljából.

A zene és ének iránt általában fogékonyak. Népdalok nem keletkeznek a faluban, de a behozottakat szívesen éneklük. Saját fűvés-

zenekaruk van: „banda“, amely lakodalmon, bálon muzsikál. Nagyon elterjedtek a divatos pesti slágerek, amelyeket rádión keresztül vagy Egerben tanulnak meg. Így pl. közkeletűségnek örvend a „Tenyeremen hordom“ kezdetű dal, amelyet „Terenyemen hordom“ átírásban énekelnek. Ellensúlyozásképpen a levanteénekkar vezetője igyekszik megkedvelteim az ifjúsággal a régi magyar dalokat.

A faluban kilenc rádiókészülék van üzemben, ezek közül kettő kereskedők tulajdona. Csupán egy gazdának van rádiója. Valószínű magyarázat: villamos világítás nincs és a telepes készülék beszerzése és üzemben tartása igen költséges és nehézkes.

Virágoskert a legtöbb háznál van, de télen a lakásban virágot, muskátlit kevesen tartanak.

A város közelségének tulajdonítható, hogy egyre jobban terjed a faluban a dohányzás költségesebb formája: a cigarettázás. Ma már csak az öregek pipáznak.

A város hatása alatt törekszenek rendezett utcasorok építésére is.

Mégis: a város legnagyobb ösztönző hatása, hogy felébreszti bennük a jobb és szebb életformák utáni vágyat. Ez sokszor helytelen formákban talál kiélési lehetőséget. Pl. ünnepélyes alkalmakkor: lakodalom, keresztelő, tortákat hoznak a városból. Nem azért, mintha ízletesebbnek és jobbnak találnák az otthon készült tésztánál, hanem mert városi divatos szokás. Azonkívül a falusi asszonynak különös öntudatot is ad, ha kereskedővel, iparossal szemben mint vásárló léphet fel, akivel szemben az eladó megkülönböztetett udvariasságra kötelezett. Jellemző kis történet: Az egyik egri cukrászdában vásárol N. N. ostorost asszony. Előtte egy úriasszony vásárol, akit a cukrász „Kezét csókolom nagyságos asszony“ köszöntéssel üdvözöl. Azután megkérdezi az ostorosi asszonyt: „Mit adjak menyecske?“ Mire az asszony felháborodva mondja: „Lenne csak kalap a fejemen és nem kendő, akkor nem lennék én magának „menyecske“, hanem nagyságos asszony“ — és haragosan kifordul az üzletből.

VII. A FALU KRIMINALITÁSA. A leggyakrabban előforduló bűnözések: mezőrendőri kihágások, határsértések, könnyű- és súlyos testi sértések, apróbb lopások, becsületsértés miatti perlekedések. Gyilkosság az utóbbi tíz évben egy volt, halált okozó súlyos testi sértés öt. Évente 10—15 késeles, könnyebb testi sértés fordul elő. A gyújtogatás igen ritka. A közigazgatási kihágást, amely pénzbírsággal megváltható, nem ítélik meg súlyosan. Ilyen kihágások: a vadorzás, a mezei lopás, könnyebb testi sértés, dohánycsempészés. A jegyző szerint: Alig van ember a faluban, aki kisebb-nagyobb kihágásért ne „ült“ volna.

Mindennapi párbeszéd: „Hova megyen N. N.?“ „Elmegyen rabnak Kövesdre.“ A szabadságvesztés szemükben nem megbélyegző, kivétel a büntető bíróság által kirótt büntetés.

VIII. A FALU BELSŐ SZOLIDARITÁSA és magatartása más csoportokkal szemben. Egymáson sokszor segítenek, főként rokonsági alapon. Idegenen kevésbé. A beköltözöttet nem fogadják be teljesen.

„Érzik rajta az idegenszag.“ Legnagyobb számban egymás között házasodnak, idegen falubeliekkel legfeljebb 2—3% arányában.

A közvéleménynek sokszor igen helyes és találó kritikája jelentkezik a ragadvány-nevek adományozásában, amelynek gyakorlati jelentősége különben az, hogy az azonos hangzású nevéket egymástól megkülönbözteti. Ezek érdekes megnyilvánulásai a népiéleeknek és sokszor nagy emberismeretről tesznek tanúságot, mint néhány „csúfolódzó név“:

Sintér (kellemetlen természetű ember).

Kis ember pl. Marcis Kálmán kis ember.

Kóburd (kb. 15 km távolságra fekszik a Kóburg birtok. „Kóburd“ elnevezéssel az előkelősködő családokat illetik).

Káplár (katonás modorú).

Róka (világos, hogy ravasz embert jelent).

Betyár (kéteshírű ember).

Cinege (pl. sovány ember).

Az értelmiséggel szemben tanúsított magatartásuk alaphangja a bizalmatlanság. Elismerik, hogy szükség van papra, tanítóra, jegyzőre stb., de fizetésüket sokalják. Bizalmi embereik közöttük nincsenek. Vannak ugyan kérdések, főként jogi, néha gazdasági problémák, amelyekkel, mint szakértőkhöz, az értelmiséghez fordulnak. Azonban minden más problémájukban zárkóztak. Sem úrtisztelet, sem úrgyűlölet nincs bennük, inkább félnek az úrféletől. A jegyző szerint: „A kommunizmus ideje alatt tanúsított magatartásuk kifogástalan volt.“ Bizalmatlan álláspontjukra jellemző az általuk gyakran idézett közmondás: „Nem jó a parasztnak egy tából enni az úrral a cseresznyét, mert meglövi a magjával“.

IX. A FALU VISZONYA AZ ÁLLAMHOZ ÉS A VÁRMEGYÉHEZ. Minden felülről jövő intézkedést, akár állami, akár vármegyei, kritikával fogadnak. A falu autonómiáját fikciónak tekintik és jóllehet nincsenek meggyőződve a képviselőtestület határozatainak keresztülvihetőségéről, különösen költségvetési kérdésekben, egyöntetűen ellenállást fejtenek ki minden — annak összegét növelő tétel megszavazásánál.

Nyilvánvaló tény előttük, hogy amíg a városi ember befizetett adójáért ellenértéket kap (jó utak, megkönnyített közlekedés, villany, vízvezeték, kultúrjavak), addig a falusi ember adójáért cserébe csak állampolgári jogait kapja. „Mi vagyunk az ország mostoha gyermekei“ — mondta elkeseredve egy előljárósági tag. „Mi is tudjuk, hogy sok minden újíításra van szükség, de nincsen pénzünk! A befizetett adó 60%-át elviszi az állam és a vármegye. A falu dolgozik és fizet — amíg tud. A városi ember „flaszteron jár“ — művelődik és lenézi a tanulatlan parasztot, aki megfizeti az ő fényűzését.“ Különösen sok a panasz a házadó és az iskolaadó nagysága ellen.

A folyton rosszabbodó gazdasági viszonyok miatt állandóan növekedik az adóhátralékosok száma és egyre gyakrabban jelenik meg a faluban a végrehajtó. A csendőr előttük az államhatalom szimbóluma. Nagy respektussal viseltetnek iránta: „Csendér úr“.

X. ELVÁNDORLÁS A FALUBÓL. 1901-ben kezdődött meg a kivándorlás Amerikába, főként Kanadába. Körülbelül 75-en voltak kint

az Újvilágban, 26 még nem jött vissza. Valamennyien nagyobb pénzösszeggel tértek haza, amelyért földet, házat vettek, adósságokat törlesztettek. Az „amerikások“ (így nevezik őket) mint világlátott és tapasztalt emberek, nagyobb tekintélyre tettek szert és főként ők azok, akik közügyek iránt érdeklődnek. Érdekes megfigyelés, hogy visszatérésük után valamennyien szorgalmasabbak lettek. Egy sem akadt közöttük, aki nehezen szerzett pénzét elpredálta volna.

1920-tól 1930-ig 43 ember vándorolt be a faluba, ugyanez idő alatt a járás területéről 3308 vándorolt el. Utóbbi jelenség magyarázata a mind nehezebbé váló megélhetés, amely a lakosságot az ország más területén való elhelyezkedésre kényszeríti. Azonban az ostorosi bevándorlásra magyarázat nem található, hiszen még az állandóan ottlakóknak sincsen elegendő munkaalkalmuk.

XI. AMIRE A FALUNAK LEGNAGYOBB SZÜKSÉGE VAN. I . Űt. AZ esős időszakokban a község alig közelíthető meg, legfeljebb gyalogszerrel, mert útjai járhatatlanok. A terményértékesítés megnehezített. A közigazgatási hatóságok, különösei/a járás agilis főszolgabírája igyeksenek a lehetetlen állapoton segítem. Ennek köszönhető, hogy az utak építése már megindult.

2. Kultúrház. Szeretnének a gazdák egy helyen összegyűlni, ahol beszélgethetnek, olvashatnak, rádiót hallgathatnak.

3. Állami támogatás. A falu nem elég tehető arra, hogy mind ezért áldozatot hozhasson, ezért az állam támogatását kéri.

4. Munkaalkalmak szerzése. Ne múltjék véletlenül félezer ember existenciája. Szervezessék meg a mezőgazdasági munkaközvetítés. Részben a mezőgazdasági munkaközvetítés hiánya, részben a jelenlegi katasztrofális gazdasági helyzet az oka annak, hogy a mezőgazdasági munka természetéből következő időszakos munkanélküliségen kívül igen szomorú az abszolút munkanélküliség statisztikája. Jellemző példa erre, hogy a kereső népességből 1933-ban dolgozott:

januárban	2%	júliusban	93%
februárban	4%	augusztusban	84%
márciusban	20%	szeptemberben	70%
áprilisban	42%	októberben	63%
májusban	60%	novemberben	9%
júniusban	82%	decemberben	3%

Tehát a legnagyobb dologidőben sem dolgozott a kereső népesség egész száma.

A falu lakója megfeszített és az elégtelen táplálkozás mellett sokszor fizikai erejét teljesen elhasználó munkával képes csak a létminimumot biztosítani magának és családjának. Elképzelhető tehát, hogy mit jelent helyzetében a munkanélküliség. Ha a dologidőben nem jut munkához, családjá egész éven keresztül ellátatlan és rongyosan, éhesen, fázva kínlódja át a telet, fásult reménnyel várva a tavaszt, amely talán majd munkát és kenyeret juttat.

Valószínű, hogy a mezőgazdasági munkapiac megszervezése és a helyes telepítési politika nemcsak átmenetileg, de tartósan segítene a falun.